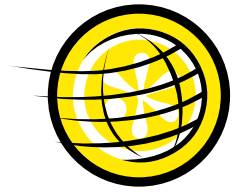

Grieppandemie®

Voorbereid op een grieppandemie!

Handleiding continuïteitsmanagement
voor de rijksoverheid

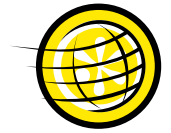
Oktober 2008

Ministerie van
Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

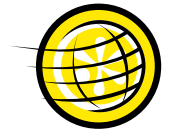

Ministerie van
Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Wat zijn de gevolgen van een pandemie?	6
3.	Goed voorbereid: het departement als bedrijf	7
	Het begint met draagvlak	7
	Een continuïteitsplan in drie stappen	7
	Stap 1: Inventarisatie kritieke processen	7
	Stap 2: Inventarisatie kwetsbaarheden/afhankelijkheden	11
	Stap 3: Inventarisatie weerbaarheidsmaatregelen	14
	Top tien weerbaarheidsmaatregelen	18
4.	Goed voorbereid: het departement als werkgever	20
	Zorg voor personeel	20
	Top drie zorgmaatregelen	20
5.	Het continuïteitsplan: hoe verder?	22
6.	Verantwoording	24
	Bijlagen	25
1.	Factsheet griep: soorten, maatregelen en begrippen	25
2.	Formats inventarisatie	34
3.	Formats personeelszorg	37

1. Inleiding

De uitbraak van een grieppandemie is één van de grootste crises die Nederland kan treffen. Dat komt door het grote aantal mensen dat wereldwijd ziek wordt en het mogelijke grote aantal doden. Dat komt ook door de mogelijke maatschappelijke gevolgen. Deze handleiding is bedoeld voor ministeries die zich willen voorbereiden op de gevolgen van een grieppandemie voor de continuïteit van hun organisatie. Het bevat een beschrijving van de stappen om tot een continuïteitsplan te komen en is een weergave van de ervaringen van de kerndepartementen van BZK, VWS en SZW. In dit eerste hoofdstuk leest u verder in het kort wat een grieppandemie is en waarom voorbereiding nodig is.

Echte griep is geen verkoudheid

Veel mensen denken griep te hebben als ze in de herfst of winter wat koorts hebben. Maar meestal gaat het dan om een verkoudheidsvirus. Bij een echte griep, vaak gekenmerkt door koorts, rillingen, keelpijn, vermoeidheid, hoofdpijn en spierpijn, zijn mensen flink ziek. Elk jaar krijgen ongeveer 820.000 Nederlanders griep en sterven 800 tot 2000 mensen direct door griep of aan de gevolgen daarvan.

Grieppandemie: wereldwijde uitbraak van griep

Een grieppandemie is meer dan zomaar een seizoensgriep. Het is een wereldwijde uitbraak van griep, veroorzaakt door een nieuw of onbekend virus waar niemand nog weerstand tegen heeft en waar niet gelijk een medicijn tegen is. Volgens wetenschappers van over de hele wereld is de kans groot dat er een grieppandemie gaat uitbreken. De vraag is alleen wanneer. Het kan morgen zijn, maar ook 'pas' over twee, tien of dertig jaar. Het vogelgriepvirus dat vooral in Azië rondwaart, kan tot een pandemie leiden, maar ook een ander griepvirus. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) monitort de situatie.

Een van de grootste risico's voor Nederland

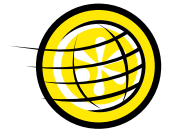
De nationale risicobeoordeling (NRB) geeft inzicht in hoe verschillende dreigingen en risico's in Nederland zich tot elkaar verhouden. Er is gekeken naar de waarschijnlijkheid dat een griepuitbraak zich zal voordoen en de hoe groot dan de impact is. Volgens de NRB is de uitbraak van een grieppandemie een van de grootste risico's voor de Nederlandse samenleving.

Goede voorbereiding noodzakelijk

Een grieppandemie is namelijk niet alleen een medisch, maar ook een maatschappelijk probleem. En let wel: een met een enorme impact. Op het hoogtepunt van een ernstige grieppandemie blijft 30% van de werknemers thuis. Omdat ze ziek zijn, voor naasten moeten zorgen of omdat ze bang zijn om besmet te raken. Daarom moet Nederland voorbereid zijn. Anders zal er tijdens een pandemie een schaarste ontstaan aan personeel, brandstof, bedrijfsmiddelen en distributiemogelijkheden.

Op de rijksoverheid kun je rekenen

Goed voorbereid zijn geldt natuurlijk ook voor de rijksoverheid. Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en decentrale overheden moeten erop kunnen vertrouwen dat men op landelijk niveau de juiste prioriteiten en maatregelen neemt.

De rijksoverheid moet ook kunnen functioneren als 30% van de eigen ambtenaren thuisblijft. Een goede voorbereiding maakt het verschil.

De rijksoverheid heeft al maatregelen genomen: een voorraad van 5 miljoen virusremmers voor mensen die tijdens de pandemie griep krijgen. Ook is er een contract afgesloten met een fabrikant die een vaccin tegen de pandemische griep zal leveren. Het ontwikkelen van zo'n vaccin zal naar verwachting zes tot acht maanden duren vanaf het moment dat het nieuwe virus bekend is. Voor de publiekscommunicatie is een draaiboek gemaakt en zijn communicatiemiddelen zoals televisiespots voorbereid. Voor de algemene bestrijding zijn draaiboeken geschreven en in de regio's geïmplementeerd.

Continuïteitsplan: voorbereid op grieppandemie

Maar dat is niet genoeg. Elk (kern)departement moet nú maatregelen nemen om goed voorbereid te zijn op een grieppandemie. Daarom is deze handleiding geschreven. Aan de hand hiervan kan elk ministerie – relatief eenvoudig – zijn eigen continuïteitsplan maken. Daarvoor zijn drie stappen nodig:

Stap 1: Een inventarisatie van de kritieke processen binnen een ministerie

Stap 2: Een inventarisatie van kwetsbaarheden/afhankelijkheden

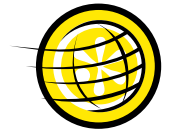
Stap 3: Een inventarisatie van weerbaarheidsmaatregelen

Deze handleiding is zo praktisch mogelijk geschreven. Om ervoor te zorgen dat een ministerie als bedrijf blijft draaien tijdens een grieppandemie, wordt een top tien aan weerbaarheidsmaatregelen gegeven. Daarnaast geeft deze handleiding een top drie aan zorgmaatregelen voor het eigen personeel die gericht zijn op het ministerie als werkgever. Met dit stappenplan en deze concrete maatregelen kan elk (kern)departement zich direct voorbereiden op een grieppandemie. In de algemene handleiding voor bedrijven en organisaties (te downloaden op [pandemie](http://www.minvws.nl/griepspan style=)) staat meer informatie over de invulling van mogelijke maatregelen.

Deze handleiding geeft informatie en suggesties voor maatregelen. Het is geen keurslijf. Ieder ministerie heeft zo zijn specifieke kenmerken en eigenschappen. Het kan dan ook goed zijn dat het doorlopen van de hierboven genoemde drie stappen bij een ministerie leiden tot andere kritieke processen, andere kwetsbaarheden, andere weerbaarheidsmaatregelen en andere zorgmaatregelen voor het eigen personeel.

Denk mee

De basis van deze handleiding zijn de voorbereidingen die de ministeries van VWS en BZK in 2008 en het ministerie van SZW in 2006 hebben getroffen op een grieppandemie. De ervaringen van andere ministeries gebruiken we graag voor een volgende versie. Feedback kunt u mailen naar [pandemie@minvws.nl](mailto:griepspan style=). Meer informatie over grieppandemie en hulpmiddelen zoals brochures en checklists kunt u vinden op [pandemie](http://www.minvws.nl/griepspan style=).

2. **Wat zijn de gevolgen van een pandemie?**

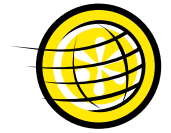
Wereldwijde gevolgen

De eigenschappen van een griepvirus bepalen hoe ziek mensen worden en hoe veel mensen overlijden aan de gevolgen van de griep of complicaties daarvan. Dat valt moeilijk te voorspellen. Wel zullen wereldwijd veel mensen tegelijkertijd ziek worden. De gevolgen van een eventuele grieppandemie zullen dan ook altijd mondiaal zijn. De wereldgezondheidsorganisatie (WHO) monitort de situatie wereldwijd en houdt bij of er sprake is een verhoogd risico op een grieppandemie.

Crisis in Nederland

In samenwerking met het RIVM zijn de mogelijke gevolgen van een grieppandemie beschreven. Daarbij is uitgegaan van een mild en een ernstig scenario. In het milde scenario zorgt de verstrekking van antivirale middelen ervoor dat mensen minder erg ziek worden, minder besmettelijk voor anderen zijn en sneller beter. De gevolgen voor het functioneren van onze samenleving zijn beperkt. Wel kunnen sommige sectoren door de grieppandemie te maken krijgen met een sterke omzetsdaling (denk aan de horeca) of juist met een extra vraag (zoals de gezondheidszorg). In het ernstige scenario is er een groter risico dat mensen zullen overlijden aan de gevolgen van de griep of complicaties daarvan. Ook is in dat scenario de werking van de antivirale middelen niet meegenomen. In het ernstige scenario blijven meer mensen thuis omdat ze getroffen zijn door de griep, omdat ze voor naasten willen zorgen of omdat ze bang zijn zelf besmet te raken. De gevolgen voor Nederland zijn groot. Er kan een algehele schaarste ontstaan: aan personeel, brandstof, bedrijfsmiddelen en distributiemogelijkheden. Hierdoor kan onze samenleving in ernstige mate ontwricht raken. Beide scenario's zijn te downloaden via de site van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, zie [pandemie">www.minvws.nl/grieppandemie](http://www.minvws.nl/griep<span style=).

1 Bron: LCI protocol Influenza

3. Goed voorbereid: het departement als bedrijf

Het begint met draagvlak

Omdat de gevolgen van een grieppandemie zo ingrijpend kunnen zijn, moet elk ministerie zich goed voorbereiden. Dat kan het verschil maken tussen crisis en control. Maar wat is er nodig voor een goede voorbereiding? Om te beginnen: draagvlak bij de leiding. Het kost tijd en inzet om na te denken hoe een departement weerbaar gemaakt kan worden tegen een grieppandemie. Verschillende disciplines binnen de organisatie moeten hierbij betrokken worden. Op het hoogste niveau in het departement moet men bereid zijn om hier medewerkers voor vrij te maken. Om de besluitvorming gemakkelijker te maken, is een plan nodig waarvoor de bestuursraad of het departementale managementteam groen licht kan geven. In dit plan staat beschreven hoe het ministerie op hoofdlijnen tot een continuïteitsstrategie kan komen. In zijn verantwoordelijkheid voor de organisatie en het personeel kan de plaatsvervangend secretaris-generaal als ambassadeur voor dit continuïteitsplan fungeren. Hij is ook de aangewezen persoon om commitment te vragen van de directies.

Een continuïteitsplan in drie stappen

Tijdens de piek van een ernstige grieppandemie gaat gemiddeld 30% van de werknemers niet naar het werk; door ziekte, zorg of uit vóórzorg. Daar komt nog bij dat een grieppandemie een landelijke crisis is en er dus een crisisorganisatie wordt ingericht en opgeschaald. Ook hiervoor zijn mensen nodig. Medewerkers kunnen hun gewone taken dan niet uitvoeren.

Zo'n grote uitval van personeel, ongepland en op mogelijke sleutelposities in de organisatie, tast het functioneren van de organisatie aan. Kan het dagelijkse werk doorgaan in zo'n uitzonderlijke situatie? Hoe zit het met de besluitvorming? En met de politieke verantwoording? Blijft de ICT het doen? Om ervoor te zorgen dat een ministerie als bedrijf blijft draaien tijdens een grieppandemie moet een continuïteitsplan geschreven worden. Daarbij moet gekeken worden wat de kritieke processen binnen het departement zijn, hoe kwetsbaar of afhankelijk deze processen zijn en welke maatregelen getroffen kunnen worden om de continuïteit van het departement te garanderen. Het continuïteitsplan wordt dus in drie stappen gemaakt:

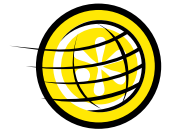
Stap 1: Een inventarisatie van de kritieke processen binnen het departement

Stap 2: Een inventarisatie van de kwetsbaarheden/afhankelijkheden

Stap 3: Een inventarisatie van de weerbaarheidsmaatregelen

Stap 1: Inventarisatie kritieke processen

In de eerste stap worden de kritieke processen binnen het departement benoemd. Ieder departement heeft processen die niet uit mogen vallen. Een grieppandemie kan in twee tot drie golven over het land trekken. Iedere golf kan 9 tot 12 weken duren en heeft een piekperiode van ongeveer 2 weken.

Op basis van deze inschatting kan een inventarisatie worden gemaakt aan de hand van de volgende vragen: welke kritieke processen mogen in het geheel niet, gedurende 2 weken of 9 tot 12 weken worden onderbroken? Welke ondersteunende processen mogen niet, gedurende 2 weken of 9 tot 12 weken worden onderbroken? En waarom mag dat niet?

Kritieke processen

Over het algemeen zijn er vier processen die tot op heden door alle (kern) departementen als kritiek worden gezien:

- de bestuurlijke ondersteuning, dat wil zeggen: het (intern) ondersteunen van de politieke leiding (minister en staatssecretaris) en ambtelijke leiding van het ministerie (secretaris-generaal en plaatsvervanger). Hieronder valt ook de (interne) advisering van regering, parlement, ministerraad en onderraden.
- de politieke verantwoording. Deze is extern gericht en omvat procesadvisering, het informeren van de Tweede Kamer en de voorbereiding van parlementaire behandelingen.
- personeel & organisatie, inclusief Arbozorg
- de crisisorganisatie

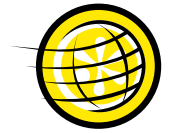
Deze kritieke processen moeten tijdens een grieppandemie doorgaan. Desnoods kunnen ze beperkt worden tot de taak die nodig is om de crisis te beheersen.

In onderstaande tabel staan de argumenten waarom deze processen niet mogen uitvallen. Deze afweging kan uiteraard per departement verschillen.

Argumentatie kritieke processen

Kritieke processen	Argumentatie
Bestuurlijke ondersteuning	• openbaar bestuur mag niet uitvallen • vertrouwen burgers in overheid mag niet geschaad worden • door crisis kan noodwetgeving nodig zijn • tijdens crises fungeren bewindslieden als boegbeeld/anker
Politieke verantwoording	• overheid heeft tot taak maatschappelijke onrust te voorkomen • bij uitval of afwezigheid dossierhouders blijft • behoefte bestaan aan: – inhoudelijke en juridische advisering – procesadvisering richting kamer, pers, publiek (communicatieadvies) • het is belangrijk om gevolgschade (aansprakelijkheidsstelling en/of financiële consequenties) te voorkomen of te beperken
Continuïteit personeelsafdeling	• tijdens een grieppandemie is extra inzet nodig op het gebied van arbo- en verzuimbeleid. Een departement heeft als werkgever immers de zorg voor het personeel
Continuïteit crisisorganisatie	• het organisatie-onderdeel dat moet kunnen blijven functioneren terwijl overige processen op een lager pitje staan

Een waarschuwing is hier op zijn plaats. In dit rijtje komen geen reguliere, uitvoerende taken voor. Het is goed mogelijk dat ministeries uitvoerende taken in de eigen organisatie hebben die doorgang moeten vinden en dus tot de kritieke processen moeten worden gerekend.

Kritieke ondersteunende processen

De kritieke processen van een departement zijn op hun beurt afhankelijk van ondersteunende processen. Ook hiervan moet de continuïteit gegarandeerd zijn.

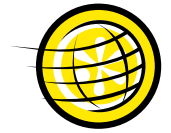
In het algemeen gaat het om de volgende vijf ondersteunende processen:

- ICT
- ondersteuning bewindslieden/ambtelijke top
- ondersteuning SG (integrale beveiliging/persoonsbeveiliging)
- facilitaire voorzieningen; huisvesting, diensten en middelen (zoals expeditie & ontvangst, schoonmaak, catering, documentmanagement, BHV) en externe voorzieningen (vervoer)
- financiën

Argumentatie kritiek ondersteunende processen

Kritieke ondersteunende processen	Argumentatie
ICT	• Alle kritieke processen zijn integraal afhankelijk van de beschikbaarheid van ICT. Een ministerie kan niet functioneren zonder ICT
Ondersteuning bewindslieden/ ambtelijke top	• De bewindslieden en de ambtelijke top moeten kunnen blijven rekenen op ambtelijke en secretariële ondersteuning, juist en vooral ten tijde van een crisis
Ondersteuning SG	• De secretaris-generaal is verantwoordelijk voor de organisatie, het personeel, de bedrijfsvoering, de automatisering, de informatievoorziening en de financiën; aspecten die tijdens een grieppandemie extra aandacht vragen
Facilitaire voorzieningen	• Om besmetting op de werkplek te voorkomen, vragen huisvesting en schoonmaak extra aandacht. Maar ook aan diensten als documentmanagement en expeditie en ontvangst van goederen zal behoefte blijven bestaan, zo mogelijk beperkt tot de kritieke processen
Financiën	• Tijdens een pandemie dient het ministerie zorg te dragen voor tijdige betaling van rekeningen, subsidies en bijdragen. Anders draagt de overheid bij aan de problemen in de samenleving

Niet kritieke en minder kritieke processen

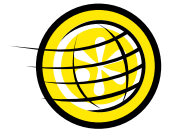
De volgende processen zijn niet kritiek of minder kritiek:

- de totstandkoming van beleid
- de totstandkoming van wet- en regelgeving
- voeren van structureel (internationaal) overleg
- uitvoeringstaken
- inspectie en toezicht

In onderstaande tabel staan de redenen waarom deze processen minder kritiek zijn. Deze afweging kan uiteraard per departement verschillen. Een departement kan er voor kiezen om deze processen stil te leggen of juist met een lage prioriteit door te laten gaan, bijvoorbeeld dat taken pas uitgevoerd worden als men er aan toekomt.

Argumentatie niet of minder kritieke processen

Minder kritieke processen	Argumentatie
Totstandkoming beleid	• Tijdens een grieppandemie zal veel beleid kunnen worden uitgesteld. Uitzondering is natuurlijk het beleid rondom te bestrijden crisis. • Zie daarvoor het kritieke proces Crisisorganisatie hierboven.
Totstandkoming wet- en regelgeving	• Veel wetgeving is een zaak van lange adem. Tijdens een grieppandemie kan de totstandkoming van (nieuwe) wet- en regelgeving worden uitgesteld. Uitzondering is de (nood)wetgeving rondom de te bestrijden crisis. Deze zijn een onderdeel van de kritieke processen Crisisorganisatie en Bestuursondersteuning.
Voeren structureel (internationaal) overleg	• veel ambtelijk, bestuurlijk, interdepartementaal en internationaal overleg komt waarschijnlijk op een lager pitje te staan. • Het is belangrijk dat Nederland aanwezig is bij (internationaal) overleg dat wèl doorgang vindt. Dit om te voorkomen dat een (ongewenst) minderheidsbelang door andere landen wordt omgezet in een meerderheidsbelang, als gevolg van een onevenredige vertegenwoordiging
Uitvoeringstaken	• voor diverse uitvoerende taken geldt, dat ze kunnen worden opgeschort tijdens een pandemie, in ieder geval tijdens de piek van een griepgolf, gedurende twee tot drie weken • overigens heeft niet ieder departement uitvoerende taken
Inspectie en toezicht	• veel reguliere processen vallen geheel of gedeeltelijk stil en daarmee ook de noodzaak tot inspectie en toezicht • niet-urgente toezichttaken kunnen worden uitgesteld • uitvoering van inspectie- en toezichttaken met betrekking tot crisisbeheersing kan uiteraard wel noodzakelijk zijn, waarbij een afweging nodig is tussen opbrengst en belasting voor te inspecteren partij.

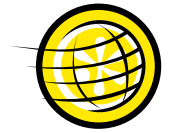
Stap 2: Inventarisatie kwetsbaarheden/afhankelijkheden

In de tweede stap wordt bekeken hoe kwetsbaar de verschillende processen zijn voor een tekort aan menskracht of een tekort aan middelen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de aannames uit het ernstige scenario dat in hoofdstuk 2 van deze handleiding beschreven is. Er kunnen knelpunten ontstaan door uitval van:

- personeel
- kennis en informatie
- communicatiemiddelen
- informatietechnologie – en communicatie (ICT-infrastructuur, telefonie/internet)
- overige bedrijfsmiddelen (materieel t.b.v. onderhoud, schoonmaak, expeditie en ontvangst, kopieer- en printvoorzieningen e.d.)

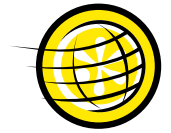
Tijdens stap 2 worden ook de afhankelijkheden geïnventariseerd. In welk opzicht zijn de kritieke processen kwetsbaar, of afhankelijk van anderen? En waar zijn anderen afhankelijk van het departement?

In de volgende twee tabellen geven wij aan, van welke kwetsbaarheden of afhankelijkheden sprake kan zijn, zowel in de kritieke processen als in de ondersteunende processen. Deze kunnen uiteraard per departement verschillen.

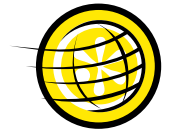
Kwetsbaarheden/afhankelijkheden kritieke processen

Kritieke processen	Kwetsbaarheden/afhankelijkheden
Bestuurlijke ondersteuning	• > 10% absentie (tot 10% geen probleem) • afwezigheid sleutelfunctionarissen die bepalend zijn voor de doorgang van processen • grote afhankelijkheid van ICT, waaronder autorisaties • diverse knelpunten in de organisatie en in de afhandeling vergaderingen van MR en onderraden (fysiek/facilitair/procesmatig/inhoudelijk)
Politieke verantwoording	• afwezigheid sleutelfunctionarissen die bepalend zijn voor de doorgang van processen • afwezigheid dossier/kennishouders • afwezigheid communicatieadviseurs/medewerkers
Voeren structureel (internationaal) overleg	• diverse knelpunten in organisatie als het gaat om internationale afstemming (fysiek/facilitair/procesmatig/inhoudelijk)
Continuïteit personeelsafdeling	• tot 50% absentie alleen probleem bij sleutelfunctionarissen, die bepalend zijn voor de doorgang van processen, bijvoorbeeld de arbocoördinator of de bedrijfsarts • afhankelijkheid van ketenpartners zoals uitzendbureaus en systeemleveranciers • knelpunten m.b.t. informatiesystemen en netwerken
Continuïteit crisisorganisatie	• 10% uitval geen probleem (m.u.v. sleutelfunctionarissen). Bij een crisis worden medewerkers opgeschaald. Bij een langdurige periode van opschaling kan 10% uitval wel een probleem worden • 30% uitval moeilijker, 50% problematisch (zoals uitval van pool voorlichtingsmedewerkers en medewerkers van callcenters) • afwezigheid sleutelfunctionarissen die bepalend zijn voor de doorgang van processen, bijvoorbeeld bewindslieden, voorzitters, adviseurs, coördinatoren en/of beheerders • grote afhankelijkheid van ICT-infrastructuur door in- en uitbesteding, o.a. als het gaat om interdepartementale crisisinformatiesystemen • grote afhankelijkheid van ketenpartners in informatievoorziening t.b.v. de crisisorganisatie, waaronder tactische en technische (netwerk)beheerders • grote afhankelijkheid van de bereikbaarheid van kennispartners, waaronder kennisinstellingen, de bureaus van de Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR), de veiligheidsregio's, de internationale (gezondheids) organisaties (WHO, EU) en de buurlanden • grote afhankelijkheid van (content van) bronhouders, waaronder de gemeentelijke basisadministratie (GBA) en het Kadaster • afhankelijkheden van beveiliging, bedrijfshulpverlening en catering

Kwetsbaarheden/afhankelijkheden ondersteunende processen

Ondersteunende processen	Kwetsbaarheden/afhankelijkheden
ICT	• afwezigheid sleutelfunctionarissen, bijvoorbeeld mensen met specialistische kennis, bevoegdheid tot autoriseren of beheer van programma's, systemen en/of netwerken • telefooncentrale • stroom • koelwater • (diesel)brandstof • documentmanagementsystemen • internet • inhuur ICT-personeel • onderhoud materieel • veel kennis in het hoofd en weinig op papier
Secretariële ondersteuning	• mogelijk knelpunt bij 30 tot 50% absentie
Ondersteuning SG	• afhankelijkheid van bereikbaarheid van kennispartners • afhankelijkheid van beschikbaarheid van interne en externe (beveiligings)capaciteit en de capaciteit gericht op conflict- en crisisbeheersing • afhankelijkheid van inleenpersoneel • afhankelijkheden van systemen (o.a. als het gaat om de toegangscontrole) • afhankelijkheden van intranet (o.a. telefoongids) • nog veel kennis in het hoofd en weinig op papier Externe voorzieningen • vervoer ambtelijke en politieke top: beschikbaarheid gescreende en opgeleide chauffeurs • beschikbaarheid autopark • mobiele telefonie
Facilitaire voorzieningen	Huisvesting • afwezigheid kennishouders van specifieke huisvestingsaangelegenheden • inhuur (onderhouds)personeel • mate waarin systemen zoals airco en/of koeling onafhankelijk zijn en berekend zijn op 24/7 bezetting tijdens crisis • veel kennis in het hoofd en weinig op papier • beschikbaarheid energie en water • beschikbaarheid brandstof inclusief aanvoer/verbruiksvoorraad • afhankelijkheid van systemen (o.a. cad/camsysteem leverancier facility management) Diensten en middelen • beschikbaarheid en onderhoud materieel t.b.v. expeditie en ontvangst goederen (zoals karren en vorkheftrucks) • afwezigheid sleutelfunctionarissen die bepalend zijn voor de doorgang van documentmanagement • inhuur schoonmaakpersoneel inclusief materieel • afhankelijkheid van leveranciers van facilitair management (schoonmaak, expeditie en ontvangst)
Financiën	• mogelijke afhankelijkheid van ICT, inclusief autorisaties

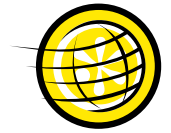
Stap 3: Inventarisatie weerbaarheidsmaatregelen

Wat kan een departement doen om beter weerbaar te zijn tegen een griep®pandemie? In stap 3 worden hiertoe de mogelijke maatregelen geï®inventariseerd. Daarbij kan de vraag worden gesteld of de kritieke processen altijd en volledig door moeten gaan of dat de ene taak meer prioriteit heeft dan de andere. Kunnen sommige taken zich bijvoorbeeld beperken tot het beheersen van de crisis?

Uit onderstaande tabellen blijkt, dat ook binnen de kritieke en ondersteunende processen vormen van prioriteiten stellen mogelijk zijn.

Prioriteitenstelling kritieke processen

Kritieke processen	Prioriteitenstelling (in volgorde van prioriteit)
Bestuurlijke ondersteuning	• advisering ambtelijke en politieke leiding, inclusief juridische advisering • secretariële ondersteuning
Politieke verantwoording	• signalering/media-analyse • advisering en communicatie politieke leiding • contentmanagement internet/intranet
Continuïteit personeelsafdeling	• arbo- en verzuimbeleid • zorgen voor inleenpersoneel • beperken inkoop tot geprioriteerde producten & diensten/ voor de kritieke processen verantwoordelijke directies • aanstellingen, ontslagmutaties en wetsuitvoering (wet Poortwachter) kunnen 2/3 weken wachten (tijdens duur piek)
Kritieke processen	• Prioriteitenstelling (in volgorde van prioriteit)
Continuïteit crisisorganisatie	• organisatie rond de besluitvorming door (interdepartementale beleids)teams die belast zijn met crisisbeheersing • informatievoorziening ten behoeve van crisiscommunicatie (www.crisis.nl, publieksinformatienummer en Postbus 51)

Prioriteitenstelling ondersteunende processen

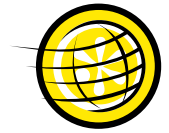
Ondersteunende processen	Prioriteitenstelling (in volgorde van prioriteit)
ICT	• ondersteuning ICT beperken tot kritieke processen/ voor die processen verantwoordelijke directies • informatievoorziening crisisorganisatie
Secretariële ondersteuning	• beperken tot kritieke processen/voor die processen verantwoordelijke directies
Ondersteuning SG	• advisering SG/diensthouders m.b.t. integrale beveiliging • beveiliging gebouwen • persoonsbeveiliging • (redundantie) mobiele telefonie Externe voorzieningen • aantal ritten met chauffeur beperken en ambtelijke top vragen om met eigen vervoer te komen
Facilitaire voorzieningen	Huisvesting • klimaatbeheersing • ondersteuning crisisorganisatie Diensten en middelen • expeditie en ontvangst van goederen • documentmanagement (postverwerking, repro, stukkenverkeer) beperken tot kritieke processen/voor die processen verantwoordelijke directies • schoonmaak
Financiën	• salarisuitbetalingen • overige betalingen die aan termijnen zijn gekoppeld en geen uitstel dulden • eventuele mutaties pas achteraf doorvoeren/ boekhoudkundig corrigeren

In de hierna volgende twee tabellen staan de weerbaarheidsmaatregelen die de continuïteit bevorderen, zowel van de kritieke processen als van de ondersteunende processen. Deze kunnen uiteraard per departement verschillen en zijn niet volledig. Bovendien zijn niet alle weerbaarheidsmaatregelen op korte termijn uitvoerbaar. Of ze zijn zo kostbaar dat de baten niet opwegen tegen de lasten. Daarom is het wenselijk om een onderscheid te maken tussen maatregelen die op korte kunnen worden ingevoerd en de maatregelen die pas op lange termijn uitvoerbaar zijn. Daarbij kan ook een kosten/batenanalyse worden toegevoegd ten behoeve van het management of de eigen directie.

Weerbaarheidsmaatregelen kritieke processen

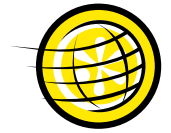
Kritieke processen	Weerbaarheidsmaatregelen
Bestuurlijke ondersteuning	- Actief: een vervangingsregeling treffen voor de politieke en ambtelijke top. - Reactief: gebruikmaken van de aanwijzingsbevoegdheid van de ambtelijke leiding - bij uitval sleutelfunctionarissen: achtervang door specialisten en inhuur van externen - kennis vastleggen in draaiboek - functieroulatie en multi-inzetbaarheid van medewerkers - poolvorming medewerkers
Politieke verantwoording	- rijksbrede analistenpool m.b.t. media-analyses - functieroulatie en multi-inzetbaarheid van medewerkers - telewerken en thuiswerken mogelijk maken
Voeren structureel overleg	- per sleutelfunctionaris achtervang/vervanging regelen - kennisdatabank (wie heeft welke functies vervuld inclusief relevante werkervaring oud-functionarissen)
Continuïteit personeelsafdeling	- per sleutelfunctionaris achtervang/vervanging regelen (bovenwaartse) vervangingsregeling personeelsafdeling: eerstvolgende in de lijn neemt taken over - vervangingsregeling bedrijfsarts en/of bedrijfsverpleegkundige - arbo/verzuimbeleid - beleid BHV - eventueel: specifiek personeelsbeleid t.b.v. medewerkers crisisorganisatie (woon/werkverkeer, achtervang/thuiszorg) - contractbeheer (uitzendbureaus, leveranciers informatiesystemen) - contentmanagement handboeken - calamiteitentest of pandemie-oefening
Continuïteit crisisorganisatie	- per sleutelfunctionaris achtervang/vervanging regelen - vervangingsregeling crisisorganisatie inclusief opleiding - functieroulatie en multi-inzetbaarheid van medewerkers - kennisdatabank (wie heeft welke functies vervuld inclusief relevante werkervaring oud-functionarissen) - goede, actuele roosterplanning, eventueel verruiming arbeidstijden - afspraken met beveiliging over toegangsregime als medewerkers worden opgeschaald, inclusief autorisaties - beschikbaarheid voldoende werkplekken en accounts, inclusief benodigde applicaties, autorisaties en middelen op voorraad (toners, papier, reserve pco's e.d.) - kennis vastleggen in checklists, handleidingen, procesbeschrijvingen, (basis)procedures en/of overdrachtdossiers (met name beperken risico ICT-uitval) - vervangingsregeling bij crisispartners - waarborgen verlangen van ketenpartners, eventueel een 'afmeldplicht' afspreken - tele- of videoconferencing, inclusief opleiding als alternatief overwegen t.b.v. crisisberaad (of via internet) - medewerkers zelfvoorzienend i.p.v. catering - voorziening om over te kunnen schakelen op andere (crisis)communicatienetwerken - voorziening voor noodcommunicatie (noodnet, koeriers)

Weerbaarheidsmaatregelen ondersteunende processen

Ondersteunende processen	Weerbaarheidsmaatregelen
ICT	• contractbeheer/afspraken met leveranciers schriftelijk vastleggen • vervangingsregeling ICT-afdeling • kennis vastleggen in werkinstructies • rijkspool ICT-medewerkers
Secretariële ondersteuning	• poolvorming intern of interdepartementaal • functieroulatie
Ondersteuning SG	• kennis vastleggen in veiligheidsplan • bij uitval sleutelfunctionarissen: benutten expertise van andere diensten of departementen • rijkspool beveiligingsmedewerkers Externe voorzieningen • telewerken, tele- en videoconferencing mogelijk maken • afspraken maken m.b.t. vervoer politieke (en/of ambtelijke) top
Facilitaire voorzieningen	Algemeen • per sleutelfunctionaris achtervang/vervanging regelen • contractbeheer/afspraken met leveranciers schriftelijk vastleggen (o.a. contractanten mobiele telefonie, systeemleveranciers, leveranciers goederen) • spoedprocedures opstellen, waarop kan worden teruggevallen Huisvesting • kennis vastleggen in handboeken • reduceren afhankelijkheid van systemen Diensten & middelen • kennis vastleggen in handboeken • poolvorming medewerkers documentmanagement/ stukkendistributie • zelfvoorziening/zelfredzaamheid bevorderen
Financiën	• per sleutelfunctionaris achtervang/vervanging regelen, inclusief autorisaties

Top tien weerbaarheidsmaatregelen

Op basis van de voorgaande inventarisatie is een top tien van weerbaarheidsmaatregelen samengesteld. Dit zijn de belangrijkste maatregelen die elk departement zou moeten nemen om weerbaarder te zijn tegen een crisis als gevolg van een grieppandemie.

1 Verantwoordelijkheidstoedeling:

wie zorgt er voor continuïteit? Binnen het departement wordt per kritiek proces een eigenaar benoemd, bijvoorbeeld een directie of dienstonderdeel. Deze draagt de verantwoordelijkheid om de inventarisaties te verrichten of let er in elk geval op dat deze worden gemaakt.

2 Vervanging/mandatering:

bij afhankelijkheid van sleutelfunctionarissen kan een vervangings- of mandateringsregeling worden opgesteld. Zo is altijd duidelijk wie wie kan vervangen en met welke bevoegdheid. Vaak moeten er ook autorisaties binnen systemen verleend worden. Ook hierin moet worden voorzien.

3 Brede inzetbaarheid/functieroulatie:

de meeste departementen streven al naar een bredere inzetbaarheid van hun personeel. Een actueel kennismanagementsysteem of kennisdatabank laat zien wat de huidige en de vorige functies van medewerkers zijn. Brede inzetbaarheid en functieroulatie kan ook betekenen dat medewerkers opgeleid en getraind moeten worden. Niet alle taken kunnen zonder de benodigde opleiding worden opgepakt.

4 Poolvorming:

departementale (of zelfs rijksbrede) poolvorming is een van de mogelijkheden om kritieke processen door te laten gaan. De beschikbare medewerkers worden daar ingezet, waar nodig.

5 Vastlegging basis- en spoedprocedures:

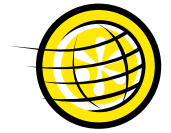
veel kennis zit in het hoofd. Het vastleggen van deze kennis in draaiboeken, overdrachtdossiers, checklists, procesbeschrijvingen of handleidingen maakt tijdelijke overdracht van functies of taken mogelijk. Bovendien bevordert dit de mate van zelfvoorziening of zelfredzaamheid. Ook de introductie van spoedprocedures, via de kortst mogelijke lijnen, kan zorgen voor een goede crisisbeheersing.

6 Alternatieve overlegvormen:

tijdens een pandemie is het zaak om zo min mogelijk mensen bij elkaar te zetten. Dit vraagt om andere vormen van communicatie, afstemming en overleg, waaronder bijvoorbeeld videoconferencing of het gebruik van webcams.

7 Contractbeheer:

de afhankelijkheden door in- en uitbesteding zijn groot. Daarom kunnen maar beter garanties worden gevraagd van derden/leveranciers m.b.t. de continuïteit van de dienstverlening en de beschikbaarheid t.b.v. onderhoud/functieherstel. Daarnaast moeten overmachtregels uitgesloten worden, ook bij inbesteding. Verder is preferentiële levering van specifieke kritieke diensten mogelijk. Tot slot kan ook voorraadvorming van kritieke middelen worden overwogen, maar daar hangt uiteraard een prijskaartje aan.

8 Interdepartementale samenwerking/shared servicefaciliteiten:

tijdens een pandemie kunnen departementen wellicht gebruik maken van elkaars faciliteiten. Als gevolg van de huidige interdepartementale samenwerking komen er al steeds meer shared servicefaciliteiten. De bovendepartementale voorzieningen die al bestaan, moeten tijdens een pandemie ook werken. Dit vergt extra aandacht vooral wat betreft aansturing en besluitvorming.

9 Uitwijkmogelijkheden:

in de departementen werken veel kenniswerkers die hun werk desnoods ook vanuit huis of op een andere werkplek kunnen doen. Bij de uitbraak van een pandemie is het te kort dag om alsnog thuis- of telewerkfaciliteiten op grote schaal te regelen, incl. printerfaciliteiten en telecommunicatievoorzieningen. Daarom moeten de voor- en nadelen vroegtijdig worden bekeken. Daarbij moet ook aandacht zijn voor security-aspecten.

10 Testen/oefenen:

testen/oefenen is een tiende noodzakelijke maatregel, aangezien voorbereiding niet werkt zonder het testen van de effectiviteit van de getroffen maatregelen en het oefenen van beoogd gedrag. Een continuïteitsplan moet geoefend worden. Op basis van de ervaringen kan het plan dan worden bijgesteld en verbeterd. Dit kan een cyclisch proces zijn (zie 'Hoe verder?').

4. Goed voorbereid: het departement als werkgever

Zorg voor het personeel

Behalve dat een departement ervoor moet zorgen dat het als bedrijf blijft draaien tijdens een grieppandemie, moeten er ook maatregelen genomen worden die gericht zijn op de zorg voor het personeel. Als werkgever heeft het departement een zorgplicht en het continuïteitsplan moet hier dus ook op ingaan. Om te beginnen moeten er uitgangspunten vastgesteld worden voor het personeelsbeleid tijdens een grieppandemie. Zieke medewerkers kunnen beter thuis blijven want anders kunnen zij hun collega's besmetten. Dit vraagt alleen wel om concrete richtlijnen, communicatie en maatregelen. Als werknemers weten wat ze zelf kunnen doen, als ze zich goed geïnformeerd voelen en de juiste maatregelen worden getroffen, dan is de kans groter dat verzuim van medewerkers die niet ziek zijn, maar thuis blijven uit angst voor besmetting, uitblijft en het departement kan blijven functioneren.

Aan het treffen van concrete maatregelen gaan overleg en medezeggenschap vooraf. Maatregelen gericht op de arbeidsomstandigheden lenen zich voor overleg met arbodeskundigen en de ondernemingsraad. Als er nieuwe arbeidsvoorwaarden opgesteld moeten worden, dan kunnen deze het best besproken worden in het rijksbrede sectoroverleg met vakbonden. Daarnaast zijn er facilitaire kwesties denkbaar, zoals de gemeenschappelijke inkoop of het voorraadbeheer van hygiënische hulpmiddelen. Deze kunnen het beste tussen de departementen afgestemd worden.

Top drie zorgmaatregelen

In het personeelsbeleid zijn er drie (clusters van) zorgmaatregelen waar voor en tijdens een grieppandemie aandacht aan moet worden besteed:

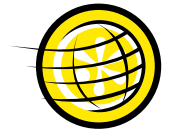
1 (Personeels)communicatiebeleid

Van belang is dat de rijksoverheid eenduidig in haar communicatie blijft; zowel naar het brede publiek toe als naar het eigen personeel. Dan gaat het om vragen als wat een pandemie inhoudt, welke maatregelen binnen het departement zijn/ worden getroffen en wat de actuele stand van zaken is binnen de eigen organisatie. Er bestaat al een draaiboek publieks-communicatie richting burgers. Dit draaiboek kunnen departementen gebruiken om een communicatiebeleid voor het eigen personeel te ontwikkelen.

Medewerkers willen graag weten waar ze verstandig aan doen: dienen ze het openbaar vervoer te mijden of ander vervoer te kiezen? Als het openbaar vervoer niet gemeden kan worden, kan het een optie zijn om werknemers buiten de spits te laten reizen en in staat te stellen om vroeg of laat te vertrekken.

Ook kan het zaak zijn om het aantal dienstreizen te beperken. Werknemers in het buitenland moeten weten waar zij aan toe zijn wat betreft repatriëring en eventuele opvangmogelijkheden in het land van verblijf.

Het kan zijn dat hier interdepartementaal één lijn in getrokken gaat worden. Blijft een dergelijke richtlijn uit, dan is het aan het departement zelf om hier keuzes in te maken.

2 Verzuimbeleid/bedrijfsmaatschappelijke zorg

Zieke werknemers zijn een bron van besmetting en kunnen andere medewerkers aansteken. De werkgever dient maatregelen te treffen om besmetting op de werkvloer tegen te gaan. Het kan hierbij gaan om specifieke meldprocedures tijdens een grieppandemie of om maatregelen gericht op het weren van zieken. De procedures voor ziekmelding vragen speciale aandacht: hoe om te gaan met medewerkers die griepverschijnselen vertonen? Ook na herstel van ziekte vereist de zorg voor het personeel nog veel aandacht. Werknemers die zijn genezen van besmetting met een griepvirus, kampen mogelijk nog langere tijd met een verminderde weerstand of een beperkte belastbaarheid. Een bedrijfsarts moet kunnen inschatten of terugkeer op de werkplek al verantwoord is. Ook zal er (meer) bedrijfsmaatschappelijke en/of sociale zorg nodig zijn voor werknemers die last hebben van de gevolgen van een grieppandemie.

3 Arbobeleid

In het kader van het arbobeleid kunnen eveneens maatregelen getroffen te worden om besmetting op werkvloer tegen te gaan; denk aan maatregelen gericht op sociale of persoonlijke hygiëne.

Social distance: Het griepvirus verspreidt zich vooral via de lucht door hoesten, niezen of praten. Maatregelen om contact tussen mensen te verminderen helpen om besmetting te voorkomen. Het departement zou daarom het thuis- of telewerken kunnen stimuleren. Als een pandemie uitbreekt, is het te kort dag om zulke faciliteiten op grote schaal te realiseren. Er moeten dus vooraf weloverwogen keuzes gemaakt worden.

Persoonlijke hygiëne: Het departement kan persoonlijke hygiëne en het reinigen van de werkplekken aanmoedigen. Het gebruik van hygiënische hulpmiddelen of persoonlijke beschermingsmiddelen verkleint het risico op besmetting. Voorbeelden hiervan zijn hand-desinfectiemiddelen, papieren handdoeken en zakdoekjes, kantoorreinigingsmiddelen of mondkapjes. Als wordt besloten tot het gebruik van deze middelen, moeten ze wel voldoende op voorraad zijn. Anders zullen er tekorten ontstaan.

5. Het continuïteitsplan: hoe verder?

Om te komen tot een continuïteitsplan zal een departement een aantal stappen moeten zetten. Van de uitkomsten van de drie genoemde inventarisaties moet verslag uitgebracht worden aan de eigen directies, het managementteam en uiteindelijk aan de bestuursraad. Een pandemie kan binnenkort, maar ook pas over tien of over twintig jaar uitbreken. Dit vraagt om:

- een heldere verantwoordelijkheidsverdeling
- een structurele beheercyclus
- coördinatie/accountmanagement

In de rapportage aan de departementale leiding moet aan deze aspecten aandacht besteed worden. Het beste is om de leiding een richtinggevend beslisdokument aan te bieden: hoe ziet het continuïteitsplan er op hoofdlijnen uit, wat zijn de prioriteiten voor het departement en hoe kan deze strategie op langere termijn worden geborgd? Vervolgens is het zaak om de blik naar buiten te richten. Een continuïteitsplan voor het eigen (kern)departement is slechts de eerste stap. Ook alle actoren in het eigen werkveld moeten erbij betrokken worden; hoe eerder, hoe beter. De aanpak, die door het kerndepartement is gevolgd, kan daarbij als leidraad fungeren. De drie bovengenoemde aspecten worden hieronder kort toegelicht.

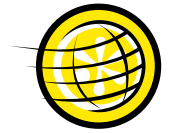
Verantwoordelijkheidsverdeling

Continuïteitsmanagement vraagt om het stellen van inhoudelijke prioriteiten, maar ook om het verdelen van verantwoordelijkheden binnen de organisatie. Als sommige processen zo kritiek zijn, dat ze altijd door moeten gaan, welke directies of diensten zijn daar dan verantwoordelijk voor? En worden zij daar dan ook daadwerkelijk verantwoordelijk voor gemaakt? Voorkomen moet worden, dat tijdens een pandemie alle ogen op de crisisorganisatie worden gericht. Daarom omvat het continuïteitsplan duidelijk de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden die door de leiding van het departement kunnen worden vastgesteld. Deze beschrijving kan later uitgewerkt worden en/of dienen om investeringsbeslissingen te nemen, zie onderstaand voorbeeld.

Weerbaarheids- maatregelen	Wanneer (obv benodigde voorbereiding)	Wat (proces/ sleutelfunctie)	Wie (directie/ afdeling)	Investering (fte/€)
Vervangings/ mandaatregeling	3e kwartaal	sleutelfuncties	alle directies	
Alternatieve overlegvormen	4e kwartaal	crisis- beheersing	DCC met onder- steuning FZ	

Beheerscyclus

Continuïteitsmanagement vraagt om een structurele, weerkerende beheers- of controlcyclus. Analyses van afhankelijkheden en kwetsbaarheden moeten regelmatig herhaald worden, bij voorkeur op vaste ijkmomenten in het jaar. Hierbij valt te denken aan de verplichte risico-inventarisatie en -evaluatie in het kader van de arbowetgeving, de kwetsbaarheids- en afhankelijkheidsanalyses (K&A) die het Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksdienst (VIR) verplicht stelt, of aan

het borgen van de aandacht voor continuïteitsmanagement in de overdrachtsdossiers van bewindslieden. Maar er kunnen ook ‘natuurlijke ijkmomenten’ zijn, zoals het inventariseren van knelpunten die zich tijdens afwezigheid in de kerstperiode of zomervakanties hebben voorgedaan. Wordt dit consequent gedaan, dan blijft er sprake van een lerende organisatie.

Coördinatie

Binnen het departement is er een coördinator nodig. Deze kan de uitkomsten van de inventarisaties – en de continuïteitsplannen die in het verlengde hiervan worden opgesteld – centraal bundelen. Bovendien kan de coördinator als accountmanager voor de beheerscyclus fungeren. Maar meer dan het bewaken van het proces kan de coördinator niet doen. De inhoudelijke verantwoordelijkheid voor het borgen van de continuïteit ligt bij de afzonderlijke directies/diensten.

De coördinator of accountmanager bewaakt of de overeengekomen weerstandsmaatregelen getroffen worden of zorgt ervoor dat de voortgang gemonitord wordt, bijvoorbeeld door een auditdienst of inspectie. Ook houdt de coördinator de interne stakeholders op de hoogte van actuele inzichten. Bij een verhoogd waarschuwniveau kan de coördinator de betrokken diensten of directies waarschuwen, zodat de benodigde voorbereidingen kunnen worden getroffen. Het is goed denkbaar dat de departementale crisiscoördinator (DCC) deze rol vervult.

Zo ontstaat uiteindelijk een ijzeren driehoek waarmee een (kern)departement verzekerd is van een goed georganiseerde voorbereiding: de verantwoordelijkheid ligt bij de pSG dan wel de directies (lijnorganisatie), het dossierhouderschap bij de DCC en de uitvoering van controle ligt bij een auditdienst of inspectie.

Continuïteitsplan en de crisis binnen de eigen organisatie

Het continuïteitsplan bevat maatregelen om de organisatie weerbaarder te maken tijdens een grieppandemie. Daarmee is de organisatie nog niet klaar. In de aanloop naar een grieppandemie en tijdens een grieppandemie moeten maatregelen worden geëffectueerd, beslissingen moeten worden genomen over de inzet van medewerkers van het ministerie, over hun taken en hun werkplek. Ook zal met het personeel gecommuniceerd moeten worden over bijvoorbeeld hygiënemaatregelen.

Een aantal mensen zal zich hiermee bezig moeten houden. Het is dan ook verstandig om al van tevoren te bedenken welke functionarissen hierbij betrokken moeten zijn, zoals de bedrijfsarts of een vertegenwoordiger van de arbo-dienst, een personeelsfunctionaris, een communicatiemedewerker en iemand van de crisisorganisatie: een intern crisisteam.

Hun taak is te waarborgen dat het ministerie als organisatie zo goed mogelijk blijft functioneren. Dat is niet dezelfde taak als de gangbare crisisorganisatie – het departementaal crisiscentrum (DCC) – die er vooral op gericht is om te zorgen dat het ministerie adequaat opereert bij de bestrijding van de crisis in de samenleving en dan met name in het beleidsveld van het betreffende ministerie.

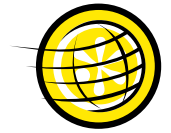

6. Verantwoording

Deze handleiding is een product van het project Griep en Maatschappij. Doel van het project Griep en Maatschappij is er voor te zorgen dat Nederland zo goed mogelijk voorbereid is op de maatschappelijke gevolgen van een griep-pandemie. Kernbegrip daarbij is de continuïteit van het functioneren van bedrijven en organisaties. Het project richt zich op vier doelgroepen: de vitale sectoren, het algemene bedrijfsleven, de decentrale overheden en de rijksoverheid. Het uitgangspunt van dit project is dat alle betrokken partijen een eigen verantwoordelijkheid dragen in de voorbereiding op een pandemie en het waarborgen van de eigen continuïteit.

Deze handleiding is nog niet af. De ervaringen van andere departementen gebruiken we graag om een volgende versie te maken. We houden ons dan ook aanbevolen voor tips, suggesties en aanvullingen.

Mail ons via grieppandemie@minvws.nl

Bijlage 1.

Factsheet griep: soorten, maatregelen en begrippen

1. Grieppandemie

Een grieppandemie is een uitbraak van griep als gevolg van een nieuw griepvirus. Wanneer er in de bevolking geen algemene weerstand tegen zo'n nieuw virus bestaat, kan de ziekte zich snel verspreiden over de wereld en zo een pandemie veroorzaken. Kenmerken van een grieppandemie zijn dat:

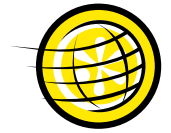
- het snel ontstaat en zich snel verspreidt;
- het gemiddeld twaalf weken duurt;
- de piek van ziektegevallen in week 6 van de pandemie ligt;
- veel mensen ernstig ziek kunnen worden;
- meer mensen overlijden dan tijdens een gewone seizoensgriep;
- een groot beroep wordt gedaan op instellingen in de gezondheidszorg;
- griep direct en indirect leidt tot grootschalige personeelsuitval gedurende langere tijd.

Dat er een grieppandemie komt, staat vast. Alleen weet niemand wanneer dat gebeurt. Een grieppandemie komt gemiddeld eens in de tien tot vijftig jaar voor. Vorige eeuw waren er drie grieppandemieeën:

- de Spaanse griep in 1918
- de Aziatische griep in 1957
- de Hong Kong griep in 1968

Bij het ontstaan van een nieuw pandemisch griepvirus spelen dierlijke griepvirussen (vogels, varkens) altijd een rol. Dit kan op twee manieren. Ten eerste door vermenging van een menselijk met een dierlijk griepvirus. Dat kan gebeuren wanneer een persoon tegelijkertijd besmet is met beide virussen. In het lichaam van die persoon kunnen de twee virussen zich verbinden en mengen zodat een geheel nieuw virus ontstaat. Als dat virus dan ook nog mensen ziek kan maken én als mensen elkaar kunnen besmetten, is een pandemisch virus geboren. Ten tweede kan een dierlijk griepvirus mensen rechtstreeks besmetten. Ook dat virus moet zich daarna nog zo aanpassen, dat mensen elkaar kunnen besmetten.

Pandemische fasen volgens de definitie van de WHO

De wereldgezondheidsorganisatie (WHO) houdt nauwgezet in de gaten of ergens op de wereld een nieuw griepvirus ontstaat. Het verloop van een grieppandemie is door de WHO in fasen ingedeeld, waarbij fase 1 de periode is tussen twee pandemieën in en fase 6 de pandemische periode is (zie de tabel hieronder). Meer informatie over deze fasen kunt u vinden op www.who.int. Als een nieuw griepvirus wordt ontdekt, probeert men te voorkomen dat het virus zich verspreidt.

Pandemische fasen volgens de WHO

Pandemische periode	Fase	Kenmerk	Doel interventies
Pre-pandemische periode	Fase 1	Geen nieuw influenza subtype in mensen. Laag risico op besmetting van mensen met influenza in dieren.	Voorbereid zijn.
	Fase 2	Geen nieuw influenza subtype in mensen. Dierlijk influenza subtype vormt wel een risico voor mensen.	Risico minimaliseren.
Periode van alertheid	Fase 3	Besmetting van mensen met nieuw influenza subtype. Overdracht van mens op mens is klein.	Snelle detectie, bekendmaking en reactie.
	Fase 4	Kleine clusters van mens op mens overdracht. Geïnfecteerde gebieden zijn lokaal.	De verspreiding van het virus beperken.
	Fase 5	Grotere clusters van mens op mens overdracht. Geïnfecteerde gebieden zijn nog steeds lokaal.	Tijd winnen om maatregelen te implementeren.
Pandemische periode	Fase 6	Overdracht van mens op mens is groot. Risico op griep pandemie .	Impact minimaliseren.

Mild en ernstig scenario

Hieronder zijn twee scenario's beschreven: een mild en een ernstig scenario.

Scenario's hebben als doel te helpen bij de voorbereiding op een crisis.

Een scenario heeft geen voorspellende waarde. We weten immers niet welke eigenschappen het volgende pandemische virus zal hebben, waar de pandemie start en hoe deze zich verspreidt. De scenario's zeggen iets over wat kan gebeuren, niet over hoe groot de kans is dat het gebeurt. Meer informatie hierover is te vinden op www.minvws.nl/griepspanidemie.

Mild en ernstig scenario van een griepspanidemie in Nederland

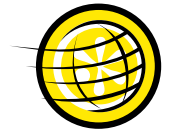
Tabel 1 Samenvatting scenario's:

Aannames voor Nederland op basis van voorgaande griepspanidemieën om het milde en het ernstige scenario te beschrijven, in vergelijking met een normale winterepidemie.

	jaarlijkse seizoensgriep	mild scenario met antivirale middelen	ernstig scenario zonder antivirale middelen
Aantal mensen ziek	820.000	ca. 5 miljoen	ca. 5 miljoen
%	5 %	30 %	30 %
Aantal doden	250 - 2.000	ca. 5000	ca. 80.000
%		0.03 %	0,47 %
Frequentie	jaarlijks	onbekend	onbekend
Oorzaak	bij de mens bekend type griepvirus	nieuw type griepvirus	nieuw type griepvirus
Duur van de ziekte en het herstel (tijd thuis per patiënt)	0 à 2 weken	0 à 2 weken	1 à 2 weken
Gemiddelde ziekteduur	6 dagen	6 dagen	8 dagen
Duur griepgolf	6 tot 10 weken	ca. 20 weken	ca. 10 weken
Piekmoment	Na 3 tot 5 weken	rond de 10e week	rond de 6e week
Piebelasting (nieuwe zieken per dag)		ca. 100.000	ca. 170.000
%	-	0,6 %	1 %
Aantal zieken tijdens piek		ca. 700.000	0,8 - 1,6 miljoen
%	-	4 %	5 - 10 %
Aantal thuisblijvers tijdens piek*		0,7 - 1,6 miljoen	1,6 - 4,8 miljoen
%	-	4 - 10 %	20 - 30 %

* Hiervan is in het ernstige scenario 15-20% thuis ten gevolge van influenza en alle andere ziekten.

Health Protection Agency (2006), uit concept notitie RIVM (Jacco Wallinga) over verwachtingen omtrent
absentisme, 5 april 2007. Daarbij nog 5-10% uit voorzorg en mensen die voor zieke familie of vrienden zorgen.
Het gaat hier om een gemiddelde: voor grotere organisaties is dit een redelijke verwachting, voor kleinere
bedrijven of voor bedrijfsonderdelen zullen er grotere afwijkingen zijn naar boven of naar beneden.

2. Seizoensgriep of griepepidemie

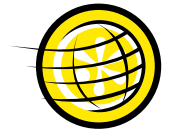
Griep is een besmettelijke ziekte van de luchtwegen veroorzaakt door een griepvirus. Van een echte griep zijn mensen flink ziek. Dit in tegenstelling tot allerlei andere virusinfecties van de luchtwegen die vergelijkbare symptomen hebben maar ten onrechte griep genoemd worden. De symptomen van griep ontstaan vaak plotseling en zijn:

- rillingen en koorts (temperatuur > 38°C);
- spierpijn;
- zere keel;
- droge hoest;
- ademhalingsproblemen;
- niezen;
- verstopte neus of loopneus;
- vermoeidheid.

Mensen met griep zijn al kort besmettelijk voordat ze symptomen hebben en zich ziek voelen. Dus op het oog gezonde mensen verspreiden al wel het virus. Hierdoor kunnen andere mensen ook ziek worden. In Nederland kent iedere winter zijn griep. Van een epidemie is sprake als meer dan 600 per 100.000 mensen griep heeft. Gemiddeld duurt een winterse griepepidemie acht weken, waarin gemiddeld vijf procent van de bevolking griep krijgt .

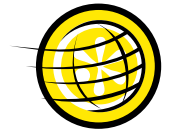
3. Vogelgriep

Een pandemie is heel iets anders dan een uitbraak van vogelgriep bij dieren. Omdat er wel een relatie tussen beide is, gaan we er hieronder kort op in. Vogelgriep is een besmettelijke dierziekte. De meeste vogelgriepvirussen zijn van nature aanwezig bij met name watervogels. Deze vogels worden meestal zelf niet ziek. Ze verspreiden wel het virus via hun uitwerpselen. Andere vogels, waaronder pluimvee, kunnen op die manier besmet worden. Deze dieren worden daar wel ziek van. Bovendien kunnen besmette vogels incidenteel mensen besmetten, vooral als er sprake is van intensief contact tussen besmette vogels en die persoon. Mensen kunnen elkaar niet besmetten met een gewoon vogelgriepvirus. De afgelopen jaren circuleert het vogelgriepvirus H5N1 volop in Azië en met enige regelmaat in Europa. Dit virus maakt ook regelmatig menselijke slachtoffers. In 2007 zijn tot 12 november 72 ziektegevallen gerapporteerd. Die bevinden zich vooral in Indonesië, Egypte en Vietnam. Van deze mensen zijn er 48 overleden. De kans op overlijden is bij deze variant ruim 60 procent . Wetenschappers en de wereldgezondheidsorganisatie (WHO) achten het risico aanwezig dat dit vogelgriepvirus H5N1 zich op enig moment ontwikkelt tot een menselijk griepvirus, leidend tot een grieppandemie. Maar andere variaties zijn ook wel mogelijk.

4. De verschillen tussen seizoensgriep, vogelgriep en grieppandemie op een rij

Seizoensgriep	Vogelgriep (bv H5N1)	Griep pandemie
Overdracht van mens op mens.	Overdracht van dier op mens.	Overdracht van mens op mens.
Veroorzaakt door een bestaand menselijk griepvirus.	Veroorzaakt door het vogelgriepvirus H5N1. In 1997 voor het eerst direct op mensen overgedragen.	Veroorzaakt door een nieuw en onbekend menselijk griepvirus.
Komt elk jaar voor.	Sinds 2003 worden mensen ziek die contact hebben gehad met pluimvee.	Komt gemiddeld eens in de 10 tot 50 jaar voor.
Vooral in de wintermaanden.	Niet seizoensgebonden.	Niet seizoensgebonden.
Veel mensen hebben al weerstand.	Niemand heeft nog weerstand, maar besmettingskans is buitengewoon klein.	Niemand heeft nog weerstand.
Maakt gemiddeld 5% van de bevolking ziek.	Sinds 2003 zijn er wereldwijd 335 mensen ziek geworden.	Maakt naar verwachting een derde van de bevolking ziek.
Iedereen kan ziek worden. Mensen uit de risicogroepen (65+, chronisch zieken) kunnen ernstig ziek worden.	Alleen mensen die zeer nauw contact hebben met pluimvee kunnen ziek worden.	Iedereen kan ziek worden.
Ziekteverschijnselen zijn bekend.	Ziekteverschijnselen zijn bekend en de gevolgen ernstig. Er zijn ook milde varianten.	Ziekteverloop is in veel gevallen ernstiger dan bij een gewone griep.
Jaarlijks overlijden gemiddeld tussen de 800 en 2.000 mensen aan de gevolgen van griep, vooral ouderen.	Sinds 2003 zijn 206 mensen overleden.	Naar verwachting overlijden 2x zoveel of nog meer mensen. Kinderen en gezonde personen lopen grotere risico's dan bij gewone griep.
Ieder jaar is voor het begin van het griepseizoen een vaccin (griep prik) beschikbaar.	Er is een vaccin voor pluimvee voor de huidige variant van het H5N1-virus. Aan een vaccin voor mensen tegen de huidige variant van het H5N1-virus wordt gewerkt.	Na de uitbraak van een pandemie duurt het minimaal een half jaar voor een pandemisch vaccin beschikbaar is.
Mensen uit risicogroepen krijgen jaarlijks (een oproep voor) een griep prik .	Na uitbraak van vogelgriep in Nederland krijgen mensen in direct contact met besmet pluimvee een vaccinatie tegen 'gewone' griep om vermenging van virussen te voorkomen.	Zodra een pandemisch vaccin beschikbaar is, krijgen alle inwoners van Nederland (een oproep voor) een griep prik .
Alleen bij complicaties zijn medicijnen (bijvoorbeeld antibiotica) nodig.	Mensen die intensief contact hebben met besmet pluimvee krijgen preventief virusremmers ter bescherming.	Bij griepverschijnselen schrijft de huisarts virusremmers voor, af te halen bij de apotheek.

5. Maatregelen rijksoverheid

Wat betreft medische zorg heeft de rijksoverheid een aantal maatregelen genomen:

- iedere regio in Nederland heeft draaiboeken klaarliggen. Hierin staat wat hulpverleners en ziekenhuizen moeten doen wanneer Nederland wordt getroffen door een grieppandemie;
- voor publiekscommunicatie bestaat een apart draaiboek. Wanneer de kans op een pandemie toeneemt, vermeldt de rijksoverheid de stand van zaken via krant, radio, televisie en internet. Ook verstrekt de rijksoverheid informatie over maatregelen die burgers zelf kunnen treffen;
- de rijksoverheid heeft voldoende virusremmers op voorraad om tijdens een grieppandemie iedereen die in Nederland griep krijgt te behandelen. De virusremmers zijn tijdens een grieppandemie op recept van de huisarts verkrijgbaar bij de apotheek;
- de rijksoverheid heeft een contract gesloten met een producent van vaccins. Zodra tijdens een grieppandemie het vaccin klaar is, krijgt de rijksoverheid vaccins voor de hele Nederlandse bevolking.
- De maatregelen die de rijksoverheid treft, zijn in het algemeen gericht op (a) het beperken van de verspreiding van het virus, (b) het dempen van de griepgolf en (c) het versterken van de immuniteit/weerstand van mensen. Wij gaan hieronder kort op deze drie doelen in.

(a) De verspreiding van het griepvirus remmen

Verschillende maatregelen zijn mogelijk om het risico op de besmetting van mensen te verkleinen, te weten:

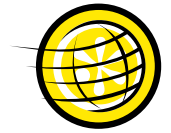
- goede hygiëne;
- vermindering van sociale contacten.

Goede (persoonlijke) hygiëne voorkomt dat virusdeeltjes van de ene mens op de andere mens worden overgedragen. Dat is vooral ook van belang omdat mensen al eerder besmettelijk zijn dan dat ziekteverschijnselen van griep beginnen. Hoesten in de hand, het gebruiken van papieren zakdoekjes, maar ook regelmatig handen wassen, het vermijden van contact van de handen met mond, neus en ogen, het regelmatig schoonmaken van door veel mensen aangeraakte voorwerpen (deurklinken, tafels, kranen, telefoons) en het gebruik van mondkapjes in specifieke situaties, verminderen de besmettingskans.

Voor besmetting is nauw contact tussen mensen nodig. Het terugbrengen van sociale contacten beperkt eveneens de besmettingskans. Mogelijkheden zijn: zieken isoleren, scholen sluiten en evenementen aflasten. Aan het sluiten van scholen en kinderopvang zitten voor- en nadelen. De rijksoverheid onderzoekt nog of en op welk moment een dergelijke maatregel zinvol is. Scholen kunnen overigens ook (gedeeltelijk) gesloten moeten worden wegens ziekte van docenten.

(b) De griepgolf dempen

Virusremmers (antivirale middelen) zijn medicijnen die de ernst van griep kunnen beperken en die de ziekteduur kunnen verkorten. Mensen die virusremmers gebruiken zijn gemiddeld één dag minder lang ziek en zijn bovendien minder

besmettelijk voor hun omgeving. Hierdoor zijn er minder mensen tegelijkertijd ziek en is dus de piek van de griepgolf lager. Bovendien zullen in totaal minder mensen ziek worden. De griepgolf duurt wel wat langer.

Antivirale middelen (AVM) of virusremmers zijn medicijnen die de verspreiding van het virus remmen. Deze medicijnen zorgen er voor dat mensen met griep korter ziek zijn en minder besmettelijk zijn. Ook worden mensen minder ernstig ziek. De rijksoverheid heeft 5 miljoen kuren aangeschaft, genoeg voor iedereen die tijdens een pandemie griep krijgt. Mensen die ziek worden moeten zo snel mogelijk – in ieder geval binnen 48 uur na het begin van de symptomen – beginnen met het innemen van virusremmers. De virusremmers zijn tijdens een grieppandemie met een recept van de huisarts verkrijgbaar bij de apotheek.

De rijksoverheid raadt het af om uit voorzorg virusremmers tegen het griepvirus te gebruiken (profylactisch gebruik) en wel om de volgende redenen:

- antivirale middelen zijn medicijnen en die kunnen bijwerkingen hebben;
- antivirale middelen mogen maar een beperkt aantal weken achter elkaar gebruikt worden. Bekend is dat een grieppandemie in twee tot drie golven van elk twee, drie maanden over het land kan trekken;
- er gaat geen blijvende werking van uit: het effect stopt zodra iemand stopt met het gebruik;
- het griepvirus in kwestie kan resistent zijn tegen de antivirale middelen. Profylactisch gebruik van antivirale middelen kan ervoor zorgen dat het virus resistent wordt tegen het medicijn;
- er zijn andere maatregelen ter preventie mogelijk, zoals alle maatregelen gericht op continuïteitsmanagement die in deze handleiding genoemd zijn;
- het verstrekken van antivirale middelen aan het eigen personeel zadelt de organisatie met ethische vragen op: wie krijgt wel, wie niet? Alleen de leiding? Of ook sleutelfunctionarissen, plus familie? Welke gevolgen heeft het uitreiken van antivirale middelen aan een deel van het personeel voor de bereidheid van de rest van het personeel om naar het werk te komen?
- antivirale middelen zijn beperkt houdbaar en dienen bij aanschaf in de vorm van gereed produkt iedere vijf jaar vervangen te worden;

De rijksoverheid is van mening dat antivirale middelen alleen op kleine schaal, over een beperkte tijdsperiode moeten worden gebruikt. Bovendien uitsluitend voor kritische functies die van vitaal belang zijn voor de maatschappelijke stabiliteit en onder toezicht van een arts.

(c) De weerstand van mensen verhogen

Weerstand is het vermogen van het lichaam om zich tegen ziekten te beschermen. Bij besmetting met een griepvirus maakt het lichaam afweerstoffen aan tegen dat griepvirus. Bij iedere volgende besmetting met hetzelfde soort virus zorgen die afweerstoffen dat iemand minder ziek of helemaal niet ziek wordt. Dit heet ook immuniteit.

Een vaccin bevordert de immuniteit van mensen. Het zorgt ervoor dat het lichaam afweerstoffen maakt tegen het virus waarvoor het vaccin is gemaakt. Een vaccin voorkomt daardoor dat iemand een ziekte krijgt of zorgt ervoor dat de verschijnselen van de ziekte minder ernstig zijn. Een vaccin tegen griep heet de griepprik.

Jaarlijks wordt een vaccin ontwikkeld tegen de gewone seizoensgriep. Dit vaccin werkt niet tegen het virus dat een grieppandemie veroorzaakt. Na het begin van een grieppandemie duurt het ongeveer zes tot acht maanden voordat een vaccin tegen het pandemisch griepvirus beschikbaar is. De rijksoverheid heeft een contract gesloten met een producent van vaccins. Zodra het vaccin klaar is, krijgt de rijksoverheid vaccins voor de hele Nederlandse bevolking. Informatie hierover valt te vinden op de website van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (www.minvws.nl/griepspandeemie).

6. Begrippenlijst

Epidemie

Een epidemie is een infectieziekte die in toenemende mate voorkomt gedurende een beperkte tijd en in een beperkt gebied.

Griep

Griep wordt veroorzaakt door een griepvirus dat via de mond of neus het lichaam binnenkomt. Het griepvirus verspreidt zich via de lucht en wordt overgedragen door druppeltjes snot, slijm en speeksel. Mensen met griep hebben vaak last van plotselinge koorts, verkoudheid, keelpijn, hoesten, hoofdpijn en spierpijn. Deze verschijnselen duren enkele dagen tot een week. Daarna kan het nog een paar weken duren voordat iemand zich weer helemaal beter voelt.

Grieppandemie

Een grieppandemie is een uitbraak van griep als gevolg van een nieuw griepvirus. Omdat er geen algemene weerstand tegen zo'n nieuw virus bestaat, kan het virus zich verspreiden naar veel delen van de wereld en leiden tot ongebruikelijk hoge ziektegevallen en een overmatige sterfte.

Griepvirus

Een griepvirus is een microscopisch klein deeltje dat griep veroorzaakt. Het griepvirus kan veranderen. Daardoor ontstaan verschillende soorten van het griepvirus. Elke soort kan opnieuw griep veroorzaken. Een griepvirus wordt ook wel influenzavirus genoemd.

Mondkapjes

Tijdens een grieppandemie kunnen mondkapjes gebruikt worden. Het is waarschijnlijk dat dit de kans op overdracht van het griepvirus vermindert. De rijksoverheid heeft deze niet op voorraad.

Pandemie

Een pandemie is een infectieziekte die wijdverbreid voorkomt gedurende een beperkte tijd op meerdere continenten.

Vaccin

Een vaccin zorgt dat iemand weerstand tegen een bepaalde ziekte opbouwt. Een vaccin kan er ook voor zorgen dat de ziekte minder ernstig is. Een vaccin tegen griep wordt ook wel griepprik

genoemd. Jaarlijks wordt een vaccin ontwikkeld voor de gewone griep. Dit vaccin werkt niet tegen het virus dat een grieppandemie veroorzaakt. De jaarlijkse griepvaccinatie biedt dan ook geen bescherming tegen een grieppandemie.

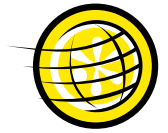
Virusremmers

Virusremmers (antivirale middelen) zijn medicijnen die de verspreiding van het virus remmen. Deze medicijnen zorgen er namelijk voor dat mensen met griep korter ziek zijn en minder besmettelijk zijn. Ook worden mensen minder ernstig ziek.

Weerstand

Weerstand is het vermogen van het lichaam om zich tegen ziekten te beschermen. Bij besmetting met een griepvirus maakt het lichaam afweerstoffen aan tegen dat griepvirus. Bij iedere volgende besmetting met hetzelfde soort virus zorgen die afweerstoffen dat iemand minder ziek of helemaal niet ziek wordt. Dit heet ook immuniteit. Een vaccin heeft dezelfde werking.

Bijlage 2. Formats inventarisatie

Formulier inventarisatie kritieke processen

Dit formulier werd ingevuld door:

Naam:	
Functie:	
Dienstonderdeel:	
Departement:	
Telefoonnummer:	
E-mailadres:	
Datum:	

Vink in onderstaande tabel aan welke kritieke processen niet, gedurende 2 weken of 9 tot 12 weken onderbroken mogen worden. Taken die onvoldoende bekend zijn of ontbreken in eigen organisatie, kunnen worden overgeslagen.

Directie	Als kritiek beschouwde processen (en/of te prioriteren producten en diensten)	Mede-betrokken directies en/of andere instanties	Niet te onderbreken	2 wkn te onderbreken	9 tot 12 weken te onderbreken

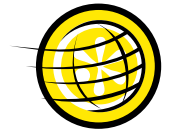

Formulier inventarisatie weerbaarheidsmaatregelen

Dit formulier werd ingevuld door:

Naam:	
Functie:	
Dienstonderdeel:	
Departement:	
Telefoonnummer:	
E-mailadres:	
Datum:	

	Impact uitval			Weerbaarheidsmaatregelen
	proces/dienst/product	Laag	Midden	
Kritieke processen/diensten/producten (die niet mogen worden onderbroken) waarbij sprake is van knelpunten m.b.t. personeelsuitval, sleutelfuncties, ketenpartners, kennis, systemen en middelen.	Laag	Midden	Hoog	

Bijlage 3. Formats personeelszorg

Voorbeeld mededeling griep®pandemie

MEDEDELING GRIEPPANDEMIE

Griep is een besmettelijke ziekte. Er is momenteel een toename van het aantal geïnfecteerde mensen in Nederland. Om verspreiding van het griepvirus te beperken wordt het volgende van iedereen gevraagd:

KOM NIET NAAR HET WERK als u de volgende symptomen heeft:

- rillingen, koorts (temperatuur hoger dan 38 graden)
- spierpijn en pijn
- keelpijn
- droge hoest
- problemen met ademen
- niezen
- verstopte neus of loopneus
- vermoeidheid

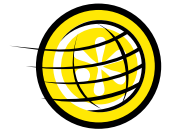
Als u enkele van bovengenoemde symptomen heeft, ga dan naar huis en kom pas weer naar het werk als u hersteld bent.

HEBT U DEZE SYMPTOMEN NIET, KOM DAN GEWOON NAAR UW WERK.

Als u onlangs naar het buitenland geweest bent, neem dan contact op met de persoon die verantwoordelijk is voor de coördinatie tijdens een griep®pandemie (zie onderaan).

Als u ziek wordt op het werk, voorkom dan dat u uw collega's besmet. Blijf zoveel mogelijk bij ze uit de buurt.

Bel de coördinator .....toestelnr .....

Voorbeeld screening checklist voor werknemers die mogelijk geïnfecteerd zijn

- 1 U ontvangt een telefoontje van een werknemer die denkt dat hij/zij besmet is met het griepvirus.
- 2 Zoek deze werknemer niet op als dat niet hoeft. Handel zo veel mogelijk telefonisch af.
- 3 Volg onderstaande stappen.

Noteer relevante gegevens van de werknemer (naam, functie, afdeling, telefoonnummer):

Vraag de werknemer of hij/zij de volgende symptomen heeft:

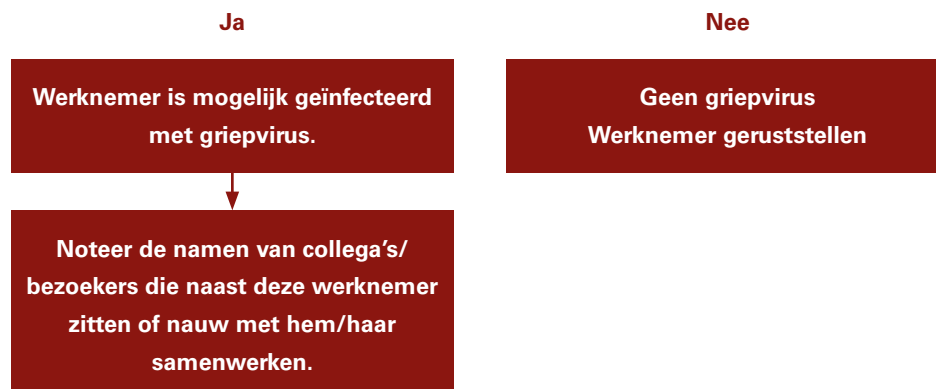
- koorts/rillingen
- hoofdpijn
- vermoeidheid
- keelpijn, hoesten, borstpijn, ademhalingsproblemen
- spierpijn en pijn
- naar het buitenland geweest
- in contact geweest met iemand die griepsymptomen heeft

Overige:

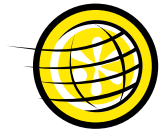
Details:

Datum begin koorts:

Gegevens aanmelder:

Colofon

Dit is een uitgave van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Den Haag, oktober 2008